

Inhoudsopgave

Voor wie is dit boek bestemd?	6
Inleiding	7
RED-model, introductie	9
PRESENTATIE	16
RED 1: Juiste spelling (regels)	17
RED 2: Juiste interpunctie (regels)	24
RED 3: Consequente notatie (eenheid)	33
RED 4: Doelmatige interpunctie (doelgroep)	40
FORMULERING	54
RED 5: Juiste woordkeuze (regels)	55
RED 6: Juiste zinsbouw (regels)	68
RED 7: Perspectiefvastheid (eenheid)	80
RED 8: Stijlharmonie (eenheid)	83
RED 9: Begrijpelijkheid (doelgroep)	85
RED 10: Beknoptheid (doelgroep)	92
RED 11: Gepastheid (doelgroep)	97
RED 12: Aantrekkelijkheid (doelgroep)	100
OPBOUW	108
RED 13: Juiste tekstverbanden (regels)	109
RED 14: Consequente indeling (eenheid)	115
RED 15: Overeenstemming tussen inhoud en vorm (eenheid)	118
RED 16: Voldoende structuuraanduiding (doelgroep)	121
RED 17: Logische en psychologische volgorde (doelgroep)	124
INHOUD	128
RED 18: Juiste informatie en argumentatie (regels)	129
RED 19: Geen inhoudelijke tegenspraken (eenheid)	133
RED 20: Voldoende informatie en argumentatie (doelgroep)	135
TEKSTSOORT	140
RED 21: Juiste toepassing van tekstsoortregels (regels)	141
RED 22: Consequente toepassing van tekstsoortregels (eenheid)	143
RED 23: Gepaste tekstsoortkeuze (doelgroep)	145
Tot slot	146
Bijlage: Correctiesymbolen en verwijzingstekens	147
Register	149

Voor wie is dit boek bestemd?

Teksten redigeren is de taak van mensen die de functie van eindredacteur hebben. Maar ook bureauredacteuren, secretaresses, marketing- en communicatiespecialisten en pr-adviseurs moeten vaak teksten redigeren. Ook voor hen is dit boek bestemd, evenals voor studenten die een opleiding volgen voor de genoemde functies.

Dit boek is verder heel zinvol voor mensen die teksten schrijven, want in de laatste fase van een schrijfproces moet elke schrijver ook de eigen eindredacteur kunnen zijn. Wie dat niet kan, schuift te gemakkelijk de verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de tekst op het bordje van een eindredacteur. In veel situaties is zo'n eindredacteur er trouwens niet eens, wat eindredactievaardigheden voor elke schrijver des te noodzakelijker maakt.

Inleiding

Dit boek gaat over het redigeren van teksten. Redigeren houdt in dat u fouten in teksten verbetert. Daarbij gaat het vooral om taalfouten. Taalfouten zijn fouten in de spelling, leestekens, woordkeuze, zinsbouw en structuur. Naast echte taalfouten behoren ook minder goede, minder gewenste en ongelukkige keuzes in het taalgebruik tot het correctiedomein van de eindredacteur.

Verder let u als eindredacteur op de tekstinhoud en op de gekozen tekstsoort. Vragen die u zich daarbij stelt, zijn onder andere: is de inhoud feitelijk juist en is de tekstsoort gelukkig gekozen? Maar uw positie ten aanzien van deze ijkpunten is een totaal andere dan ten aanzien van het taalgebruik. U heeft bij de tekstinhoud en tekstsoort vooral een signalerende functie. Verbeteringen doorvoeren moet u hierbij in de meeste gevallen overlaten aan de oorspronkelijke schrijver van de tekst.

Om fouten in teksten te kunnen verbeteren, moet u die fouten eerst herkennen. U moet bijvoorbeeld zien dat er een kommafout gemaakt wordt in de zin: *De Nederlandse minister-president die morgen naar de VN-vergadering in New York gaat, woont vandaag nog een vergadering van de Navo in Brussel bij.*

Bovendien is het wenselijk dat u als eindredacteur fouten ook kunt benoemen. Zo moet u van de hiervoor gegeven voorbeeldzin kunnen zeggen dat daarin een uitbreidende bijvoeglijke bijzin zit (*die morgen naar de VN-vergadering in New York gaat*) en dat een uitbreidende bijvoeglijke bijzin voorafgegaan dient te worden door een komma. Alleen als u fouten kunt benoemen (en toelichten) is een zinvol gesprek mogelijk tussen u en de schrijver van een tekst. Veel schrijvers accepteren aanpassingen in hun teksten niet zo gemakkelijk. Dat wordt anders als u de fouten die zij maken, goed weet te benoemen. Dat kan er ook voor zorgen dat schrijvers niet eeuwig dezelfde fouten blijven maken.

De redactionele drie-eenheid (herkennen, benoemen en verbeteren van tekstfouten) wordt in dit boek toegelicht aan de hand van een tekstevaluatiemodel. Dat model is speciaal voor eindredacteurs ontworpen.

Wie als eindredacteur het model goed toepast, kan voor elke geredigeerde tekst een kwaliteitswaarborg geven. Dat wil zeggen dat de tekst dan foutloos is. Of een tekst 'goed' of 'fantastisch' is, staat goeddeels los van het werk van een eindredacteur. Zulke kwalificaties moeten vooral de verdienste van de schrijver van een tekst zijn. Een eindredacteur zet - en daar hoort niet het woord 'slechts' bij - de puntjes op de i, maakt recht

wat krom is, behoedt schrijvers voor uitglijders en zorgt ervoor dat het hang-en-sluitwerk van een tekst in orde is. Dankzij een eindredacteur, een goede eindredacteur, wordt een tekst een visitekaartje.

In dit boek worden veel voorbeelden aangehaald van zinnen en teksten waaraan iets schort. Die voorbeelden komen vrijwel allemaal uit bestaande kranten, tijdschriften, brochures, enz. Er is evenwel voor gekozen om de bron bij de voorbeelden niet expliciet te noemen, tenzij dat om wat voor reden dan ook beslist noodzakelijk of wenselijk is. Het expliciet noemen van de bronnen waaruit taalfouten zijn opgetekend, is niet fair, omdat er net zo goed ook andere bronnen genoemd hadden kunnen worden als die maar geraadpleegd waren. Het gaat er ook niet om bepaalde kranten of tijdschriften op de vingers te tikken. Het noemen van bronnen heeft bovendien niets te maken met het doel van dit boek: eindredacteurs helpen hun werk goed te doen.

RED-model, introductie

U moet als eindredacteur teksten systematisch redigeren. Doet u dat niet, dan ontsnappen er beslist fouten en onvolkomenheden aan uw aandacht. Voor een systematische tekstredactie is een tekstbeoordelingsmodel onontbeerlijk. Een model dat zijn waarde bewezen heeft, is het RED-model, waarbij 'RED' staat voor redactie, maar ook voor de drie pijlers waarop het model is gebaseerd: Regels, Eenheid, Doelgroep. (Het model is een variant op het CCC-model, dat Jan Renkema presenteerde in zijn boek *Taal mag geen belasting zijn*, 1994). In het RED-model vindt u alle punten waarop u bij het redigeren van teksten moet letten. Bovendien is aangegeven hoe die punten zich tot elkaar verhouden.

Het RED-model telt 23 punten, die gerangschikt zijn onder de drie genoemde pijlers (Regels, Eenheid, Doelgroep) en die verder onderverdeeld zijn in vijf niveaus: Presentatie, Formulering, Opbouw, Inhoud en Tekstsoort. Het model ziet er als volgt uit (de toelichting volgt meteen na het model):

	Regels	Eenheid	Doelgroep
Presentatie	1 juiste spelling 2 juiste interpunctie	3 consequente notatie	4 doelmatige interpunctie
Formulering	5 juiste woordkeuze 6 juiste zinsbouw	7 consequent perspectief 8 eenheid in stijl	9 begrijpelijkheid 10 beknoptheid 11 gepastheid 12 aantrekkelijkheid
Opbouw	13 juiste tekstverbanden	14 consequente indeling 15 overeenstemming inhoud en vorm	16 voldoende structuuraanduiding 17 logische en psychologische volgorde
Inhoud	18 juiste informatie en argumentatie	19 geen inhoudelijke tegenspraken	20 voldoende informatie en argumentatie
Tekstsoort	21 juiste toepassing tekstsoortregels	22 geen tekstsoortwisselingen	23 geschikte tekstsoort

Regels

Voor het schrijven van teksten gelden allerlei regels. Zo is er de regel dat het onderwerp van een zin in getal (enkelvoud of meervoud) overeen moet stemmen met de persoonsvorm (het werkwoord dat direct aan het onderwerp gerelateerd is). Deze regel wordt wel de congruentieregel genoemd. Staat in een tekst: 'De media heeft ...' dan is dat een congruentiefout, want 'media' is meervoud, terwijl 'heeft' enkelvoud is.

Als eindredacteur moet u ervoor zorgen dat er niet gezondigd wordt tegen de taalregels en andere regels die van toepassing zijn bij het schrijven van teksten. Wordt er wel gezondigd, dan moet u dat zien. U moet bovendien weten om welke fouten het gaat en hoe u de fouten kunt verbeteren.

Merkwaardig is dat veel eindredacteurs allerlei taalregels niet kennen. Ze werken intuïtief en laten vaak veel fouten in teksten zitten. Toch noemen ze zichzelf eindredacteur. Maar ze nemen hun taak natuurlijk niet serieus. Regelkennis is een eerste vereiste voor een eindredacteur.

Eenheid

Een tekst moet een eenheid vormen. Dat betekent dat er geen tegenspraken of inconsistenties in moeten zitten. De woorden 'rendabiliteit' en 'rentabiliteit' hebben dezelfde betekenis, maar een schrijver doet er goed aan ze binnen één tekst niet door elkaar te gebruiken. Tegenspraken of inconsistenties, op welk niveau ook, maken een tekst verwarrend en ogen bovendien slordig. Een eindredacteur moet ze weten op te sporen om de eenheid van de tekst op alle niveaus te bevorderen.

Doelgroep

Iemand die een tekst schrijft, moet ervoor zorgen dat de beoogde lezers de tekst kunnen en willen lezen. De tekst moet dus toegankelijk en aantrekkelijk zijn voor de doelgroep. Noodzakelijk daarvoor is dat bij het schrijven van de tekst nadrukkelijk rekening gehouden wordt met die doelgroep. Gebeurt dat niet, dan kan de tekst net zo goed ongeschreven blijven, want de kans is dan groot dat lezers het gevoel krijgen dat de tekst niet voor hen bestemd is.

Een eindredacteur moet kunnen bepalen of een tekst goed afgestemd is op de doelgroep.

De pijler Doelgroep lijkt misschien belangrijker te zijn dan de eerste twee pijlers. In wezen is dat ook zo, maar dan wel voor schrijvers en niet voor eindredacteurs. Schrijvers moeten inderdaad allereerst rekening houden met de doelgroep. Het is minder erg als zij zondigen tegen een

taalregel dan dat ze over de hoofden van de doelgroep heen schrijven. Voor een eindredacteur komt de doelgroep in de hiërarchie van aspecten waarmee rekening gehouden moet worden, niet op de eerste plaats. De eindredacteur let er allereerst op of alle (taal)regels zijn nageleefd en of de tekst op alle punten consistent is. Er is zeker ook oog voor de afstemming van de tekst op de doelgroep, maar als er op dat punt veel mis is, is het vaak ondoenlijk voor een eindredacteur om de tekst zelf aan te passen. In zo'n geval moet de tekst meestal teruggegeven worden aan de schrijver met het (toegelichte) verzoek erbij de tekst aan te passen.

Voor een schrijver is de logische volgorde dus: doelgroep, eenheid, regels. Een eindredacteur werkt in de volgorde: regels, eenheid, doelgroep.

De drie genoemde pijlers (regels, eenheid, doelgroep) moet u als eindredacteur op vijf niveaus beoordelen:

1. Presentatie = spelling, interpunctie.
2. Formulering (ook wel 'stijl' genoemd) = woordkeuze en zinsbouw.
3. Opbouw = tekststructuur.
4. Inhoud = feiten, meningen en argumenten.
5. Tekstsoort = teksttypen, zoals het nieuwsbericht, het achtergrond-artikel en de beleidsnota.

Ook hier is de gegeven volgorde belangrijk. Als eindredacteur moet u er allereerst voor zorgen dat er geen taalfouten in een tekst achterblijven. Dat is uw belangrijkste taak. Daarop slaan de punten 1 en 2 (presentatie en formulering).

Als de tekstopbouw niet goed is (3), moet uzelf gaan corrigeren als de fouten of onvolkomenheden binnen een redelijk kort tijdbestek zijn op te lossen, bijvoorbeeld wanneer een groot tekstblok geen alinea-indeling kent of wanneer een bepaald verwijswoord te ver verwijderd staat van het woord waarnaar het terugverwijst. Maar bij echt grote structuurproblemen, wanneer een tekst bijvoorbeeld kop noch staart heeft, moet u niet zelf gaan herschrijven, want dat is niet uw taak. U moet dan de auteur opnieuw aan het werk zetten.

Bent u ook zelf de auteur van de tekst, dan is het natuurlijk een ander verhaal. Maar in dat geval had u al in een veel eerder stadium (tijdens de schrijffase) moeten zien dat er in de structuur van uw tekst iets niet deugde.

Voor de inhoud (4) geldt hetzelfde als voor de structuur. Een redacteur die merkt dat er feitelijke onjuistheden in een tekst staan of dat de argumentatie niet deugt, kan alleen de kleine missers aanpassen. Bij grote missers moet de auteur erbij geroepen worden. Die moet

vervolgens de verbeteringen gaan aanbrengen.

Als u vaststelt dat de verkeerde tekstsoort (5) is gekozen, dan is vrijwel altijd de auteur degene die op moet draaien voor de herschrijving, niet uzelf. Het komt bij kranten bijvoorbeeld nogal eens voor dat iemand zogenaamd een nieuwsbericht aanlevert, terwijl er voortdurend de eigen mening van de journalist in doorklinkt. Dan is er sprake van een tekstsoortfout.

Het RED-model heeft als extra voordeel dat het zowel door eindredacteuren als door schrijvers (bij het schrijven) gebruikt kan worden. Eindredacteuren beginnen bij 1 en eindigen bij 23, al hebben ze bij de punten 18 tot en met 23 vooral een signalerende taak.

Schrijvers werken precies omgekeerd, van 23 naar 1. Zij beginnen met het kiezen van de meest geschikte tekstsoort om hun tekstdoel te bereiken. Vervolgens verzamelen en bewerken ze informatie. Daarna ordenen ze die informatie in een tekst. Daarbij kiezen ze woorden en formuleren ze zinnen. En tot slot controleren ze of de spelling en interpunctie in orde zijn. Bovendien houden ze zich, zoals gezegd, allereerst bezig met de doelgroep, dan met de eenheid en ten slotte met de regels. Eindredacteuren daarentegen beginnen bij het uiterlijk van de tekst: de spelling en de interpunctie. Daarna is de formulering aan de beurt en vervolgens: de structuur, de inhoud en de tekstsoort. En dat dus in de volgorde: regels, eenheid, doelgroep.

Het is natuurlijk niet zo, dat u bij tekstredactie het model punt voor punt afwerkt. Bij het redigeren let u op verschillende punten tegelijkertijd. Maar u moet alle punten van het model wel kennen, evenals de hiërarchie ertussen, zodat u na het redigeren van een tekst zeker weet dat u naar alle onderdelen heeft gekeken waarnaar gekeken moet worden. Alleen dan kunt u er zeker van zijn dat u een foutloze tekst aflevert.

Op de volgende twee pagina's geven we een voorbeeld van een tekst die beoordeeld is aan de hand van het RED-model. Het gaat om een tekst uit een regionaal dagblad. Naast de tekst is steeds de fout genoemd met daarachter tussen haakjes om welke fout uit het RED-model het gaat.

Historische figuren leven in het bos

Drunen - Groep Acht van de Johannes Paulusschool uit Heusden is een aandachtige groep. Dat ligt vooral aan juffrouw Marja van Sluiveld die de kinderen bij de les houdt door hen beurtelings delen uit de routebeschrijving voor te laten lezen. Met zijn 25-en trekken ze de Loonse en Drunense Duinen in via een door de Stichting Stuipzand uitgezette route, onderdeel van het project Zandloper. De tocht begint en eindigt tweeëneenhalfuur later in de buurt van het schietveld van het Drunense Sint Hubertusgilde. In die tijd hebben de kinderen bijna acht kilometer gewandeld en daarbij een tiental historische figuren ontmoet. Het begint al na een paar honderd meter als Jeremias Bastingius, een zeventiende eeuwse landmeter en kartograaf, met hoge hoed en lange mantel opduikt uit het struikgewas. Hij brengt het gebied in kaart. “En waarom zou ik kaarten maken?” vraagt hij. “Om jullie te beschermen. Jullie worden aan alle kanten bedreigd door water.” En hij vertelt over de verschrikkelijke Sint Elisabethvloed op een manier dat de kinderen het voor zich zien. Even later komen die in het bos Jonas van Nieuwkuijk die vertelt dat het nu 1900 is en dat hij met zijn schop op weg is om mee te helpen om de Bergsche Maas te graven. “We verdienen elke dag een gulden en moeten daarvan één cent in een potje doen voor

8 of acht (1)

beter is: Dat is vooral te danken aan ... (5)

Sluiveld (1) ,die (2)

z'n (5) 25'en/vijfentwintigen (1)

hier liever meteen uitleg over Zandloper (17)

ongelukkige samentrekking (6)

tweeënhalf uur of twee en een half uur (1)

St-Hubertus Gilde of Sint-Hubertus Gilde (1)

zeventiende-eeuwse (1)

kartograaf (1)

elders in dezelfde krant ook: ?”, (3)

Hoezo bescherm je mensen tegen water

door kaarten te maken? (20)

Sint-Elisabethsvloed (1)

Wat is ‘het’ (het vloed)? (13)

tegen, die (5) (2)

‘om’ hier weglaten, maakt de zin iets fraaier (12)

graven: (2)

het geval iemand een ongeluk krijgt en niet kan werken.”

Zo lopen de kinderen niet alleen door het landschap, maar ook door de tijd. De Middeleeuwse boerin Mientje vraagt hen of ze misschien haar man hebben gezien die nog niet terug is van het heiplaggen steken. Later zullen ze onder anderen nog iemand uit de prehistorie ontmoeten, een troubadour en zelfs Paulus van Haesrecht onderweg naar zijn kasteel in Loon op Zand.

Zandloper is niet speciaal gemaakt voor Bijzonder Brabantse Wandelmaand. Het is onderdeel van het EU-project Lifescape your Landscape dat de bewustwording van de eigen leefomgeving ten doel heeft.

Daarom wordt het begeleid door een website, www.stuipzandloper.nl, een boek en een cd-rom. Maar RouteBureau Brabant heeft de theaterwandeling door Loonse en Drunense Duinen graag opgenomen in het programma, hoewel hij zich eigenlijk richt op scholen. “In de klas bereiden we zo’n wandeling ook voor. Dat kan via de website van de organisatie. Toch had ik niet het idee dat de geschiedenis bij de kinderen helemaal is overgekomen. Ik had het graag korter en spannender gezien. Aan het eind waren de meeste kinderen te moe om alles nog op te nemen. De troubadour aan het eind vonden ze wel weer leuk.”

Zondag 7 oktober kan iedereen aan Zandloper meedoen. Er is dan vanaf 12.10 uur om de twintig minuten een wandeling.

middeleeuwse (1)

hun (5)

, die (2)

De troubadour zou als laatste genoemd moeten worden (zie verderop). (17)

, die onderweg is naar ... (6)

voor de (6)

‘Het’ als verwijzing is niet optimaal. (13)

Ongelukkige afbreking (1)

, dat (2)

Hoezo ‘daarom’? (13) door: (2)

Hoezo ‘Maar’? (13)

door de ... (6)

Welk programma? (20)

hij? (13)

Wie is hier aan het woord? (20)

Door te werken met de punten uit het RED-model bent u veel scherper op de verschillende fouten die er gemaakt kunnen worden. Bovendien kunt u ten aanzien van de schrijvers veel gemakkelijker duidelijk maken op welke onderdelen ze het slechtst scoren. In het geval van de schrijver van de bovenstaande tekst levert dat het volgende beeld op:

Spelling: 10 fouten.

Interpunctie: 6 fouten en één inconsistentie.

Woordkeuze: 5 fouten/onvolkomenheden.

Tekstverbanden: 5 fouten.

Zinsbouw: 4 fouten/onvolkomenheden.

Informatie: 3 keer onvoldoende informatie.

Volgorde tekstonderdelen: 2 onvolkomenheden.

Als schrijvers op deze manier enkele keren geconfronteerd worden met teksten die ze hebben aangeleverd, wil dat nog wel eens een versnelling opleveren in de kwaliteitsverbetering van hun teksten.

In het vervolg van dit boek worden alle onderdelen uit het RED-model één voor één uitgewerkt.